

امام سجاد علیه السلام و فقیه، مورخ، محدث، شاعر، خوشنویس و ادیب سده دهم ق. است.^۲ از پدرش نیز به ابن شدقم یاد شده است.^۳ در تاریخ ولادت و رحلت او بسیار اختلاف است. بر پایه نظر نواده اش ضامن بن علی در *تحفة الازهار* که ادامه کتاب *زهرالریاض* جدش است^۴، می توان گفت که وی در سال ۹۴۲ ق. در مدینه چشم به جهان گشوده است.^۵

محل تولد، رشد و پرورش ابن شدقم، مدینه بوده است. خاندان او از اشراف و دانشمندان مدینه بودند. وی تحت تعلیم و تأثیر پدرش دانش فراگرفت و شتابان بر همسالان خود برتری یافت.^۶ اساتیدی برای او نام برده اند؛ از جمله: جمال الدین محمد بن علی تولائی بصری، حسن بن علی حسینی، محمد بن احمد سدید حسینی الجمازی، شیخ حسین همدانی و شیخ محمد بکری صدیقی در مکه؛ و مولا عنایت الله و شیخ نعمت الله در یزد و شیراز.^۷ وی از بزرگانی مانند نعمت الله

(م. ۲۷۶ ق.)، به کوشش ثروت عکاشه، قم، رضی، ۱۳۷۳ ش؛ *المعجم الاوسط: الطبرانی* (م. ۳۶۰ ق.)، قاهره، دار الحرمین، ۱۴۱۵ ق؛ *معجم البلدان: یاقوت الحموی* (م. ۶۲۶ ق.)، بیروت، دار صادر، ۱۹۹۵ م؛ *المعرفة و التاريخ: الفسوی* (م. ۲۷۷ ق.)، به کوشش اکرم الامری، بیروت، الرساله، ۱۴۰۱ ق؛ مکه و مدینه تصویری از توسعه و نوسازی: عبیدالله محمد امین کردی، ترجمه: صابری، تهران، مشعر، ۱۳۸۰ ش؛ *المنتظم: ابن جوزی* (م. ۵۹۷ ق.)، به کوشش نعیم زرزور، بیروت، دار الکتب العلمیه، ۱۴۱۲ ق؛ *نسب قریش: عبدالله الزبیری* (م. ۲۳۶ ق.)، بیروت، دار المعارف؛ نقد و بررسی منابع سیره نبوی: رسول جعفریان، تهران، سمت، ۱۳۷۸ ش؛ *نهاية الارب: النویری* (م. ۷۷۳ ق.)، قاهره، دار الکتب و الوثائق القومیه، ۱۴۲۳ ق؛ *النهايه: ابن اثیر مبارک بن محمد الجزری* (م. ۶۰۶ ق.)، به کوشش محمود محمد و طاهر احمد، قم، اسماعیلیان، ۱۳۶۷ ش؛ *السوافی بالوفیات: الصفدی* (م. ۷۶۴ ق.)، به کوشش الارنؤوط و ترکی مصطفی، بیروت، دار احیاء التراث العربی، ۱۴۲۰ ق؛ *وفاء الوفاء: السمهودی* (م. ۹۱۱ ق.)، به کوشش محمد عبدالحمید، بیروت، دار الکتب العلمیه.

محمد سعید نجاتی

ابن شدقم: از نوادگان امام سجاد علیه السلام

نقیب سادات مدینه و مدفون در بقیع

ابوالمکارم بدرالدین حسن بن علی بن حسن حسینی، مشهور به ابن شدقم مدنی از نوادگان

۱. ریاض العلماء، ج ۱، ص ۲۴۸-۲۴۹؛ الفوائد الرضویه، ج ۱، ص ۱۰۴.

۲. معجم المؤلفین، ج ۳، ص ۲۵۱؛ الاعلام، ج ۲، ص ۲۰۴.

۳. اعیان الشیعه، ج ۵، ص ۱۷۵.

۴. اعیان الشیعه، ج ۴، ص ۲۰۳.

۵. اعیان الشیعه، ج ۵، ص ۱۷۵؛ الاعلام، ج ۲، ص ۲۰۴؛ معجم المؤلفین، ج ۳، ص ۲۵۱.

۶. اعیان الشیعه، ج ۵، ص ۱۷۵.

۷. اعیان الشیعه، ج ۵، ص ۱۷۷.

بن احمد بن خاتون عاملی (م. ۹۴۰ ق.)، محمد بن علی بن ابوالحسن عاملی در سال ۹۶۶ ق. و شیخ حسین بن عبدالصمد عاملی (م. ۹۸۴ ق.)، پدر شیخ بهائی، در سال ۹۸۳ ق. اجازه روایت گرفت.^۱ این اجازه‌نامه‌ها همراه آثار و نگاشته‌هایش از تشیع امامی او حکایت دارند.^۲ ابن شدقم پس از درگذشت پدرش در سال ۹۶۰ ق. منصب نقابت سادات را در مدینه عهده‌دار شد. اما اندکی بعد، از این سمت استعفا کرد. وی در شعبان سال ۹۶۲ ق. مدینه منوره را ترک کرد و عازم هند شد و در دکن به دربار سلطان حسین نظامشاه راه یافت. پس از مدتی کوتاه آن شهر را به قصد شیراز ترک گفت و پس از حدود دو سال اقامت در این شهر، در ذی قعدة ۹۶۴ ق. برای زیارت مرقد امام هشتم علی بن موسی الرضا (ع) از شیراز به خراسان رفت و در آنجا با شاه طهماسب صفوی اول دیدار نمود و مورد توجه شاه قرار گرفت. اما از آن پس به دعوت نظامشاه بار دیگر رهسپار هند شد و شاه و لشکریانش به گرمی از او استقبال کردند.^۳ نظامشاه خواهر خود، فتحشاه، را به ازدواج او درآورد و از این

راه ثروتی به ابن شدقم رسید. او مقدار فراوانی از ثروت خود را سالانه برای بستگانش به مدینه می‌فرستاد.^۴ چون نظامشاه درگذشت، به سبب خردسالی فرزندش مرتضی، ابن شدقم مدتی کوتاه امور مملکت را به دست گرفت و سپس به مدینه نزد خانواده خود بازگشت. اما ریاست و منزلتی که در هند داشت، در مدینه و نزد خاندانش فراهم نبود. پس بار دیگر در ۹۸۸ ق. عازم هند شد و مورد احترام شاه مرتضی قرار گرفت.^۵ گویا در مدت تصدی مسئولیت به سبب حمایتش از فقیران و نگرفتن مالیات عشریه از پیروانش، وی را ستوده‌اند. او به سال ۹۹۹ ق. در ۵۷ سالگی در دکن هند وفات یافت و همان‌جا به خاک سپرده شد. چندی بعد بر پایه وصیت او، پسر کوچک‌ترش حسین جنازه‌اش را به مدینه برد و در قبرستان بقیع به خاک سپرد.^۶

از آثار و نوشته‌های منسوب به ابن شدقم می‌توان به این موارد اشاره کرد: *زهر الریاض و زلال الحیاض* در سه مجلد در تاریخ خلفا و امامان، به سال ۹۶۳ ق. *الاسئلة الشدقمیه* یا

۴. اعیان الشیعه، ج ۵، ص ۱۷۶؛ Asocio-intellectual history

of the Isna 'Ashari shi'ism in India

۵. اعیان الشیعه، ج ۵، ص ۱۷۶.

۶. الاعلام، ج ۲، ص ۲۰۴؛ معجم المؤلفین، ج ۳، ص ۲۵۱؛ اعیان

الشیعه، ج ۵، ص ۱۷۵.

۷. بحارالانوار، ج ۱، ص ۲۵؛ کشف الحجب، ص ۳۰۵؛ ایضاح

المکنون، ج ۱، ص ۶۱۸.

۱. امل الأمل، ج ۲، ص ۷۰؛ اعیان الشیعه، ج ۵، ص ۱۷۷؛ الفوائد

الرجالیه، ج ۳، ص ۱۱۱.

۲. ریاض العلماء، ج ۱، ص ۲۳۶؛ اعیان الشیعه، ج ۵، ص ۱۷۷؛

طبقات اعلام الشیعه، ج ۴، ص ۵۲-۵۴.

۳. اعیان الشیعه، ج ۵، ص ۱۷۶؛ طبقات اعلام الشیعه، ج ۵، ص ۵۲-

۵۴؛ المملكة النظامیه، ص ۶۲-۶۳.

(م. ۱۱۱۰ق.)، بیروت، دار احیاء التراث العربی، ۴۰۳ق؛ الذریعة الی تصانیف الشیعه: آقا بزرگ تهرانی (م. ۱۳۸۹ق.)، بیروت، دار الاضواء، ۴۰۳ق؛ ریاض العلماء: میرزا عبدالله الافندی (م. ۱۳۰ق.)، به کوشش الحسینی، قم، مطبعة الخيام، ۴۰۱ق؛ طبقات اعلام الشیعه: آغا بزرگ تهرانی (م. ۱۳۸۹ق.)، به کوشش منزوی، قم، موسسه اسماعیلیان؛ الفوائد الرجالیه: بحر العلوم (م. ۲۱۲ق.)، به کوشش محمد صادق و حسین، تهران، مکتبه الصادق، ۱۳۶۳ش؛ الفوائد الرضویه: شیخ عباس القمی (م. ۱۳۵۹ق.)، تهران، انتشارات مرکزی، ۱۳۲۷ش؛ کشف الحجب والاسنار: السید اعجاز حسین (م. ۲۸۶ق.)، قم، مکتبه النجفی، ۴۰۹ق؛ معجم رجال الحدیث: الخویی (م. ۱۴۱۳ق.)، بیروت، ۴۰۹ق؛ معجم المؤلفین: عمر کحاله، بیروت، دار احیاء التراث العربی - مکتبه المثنی؛ المملکة النظامیه: الطریحی، اکادمیة الکوفه، ۴۲۷ق؛ موسوعة طبقات الفقهاء: باشراف جعفر السبحانی، قم، مؤسسة الامام الصادق (ع)، ۴۲۰ق.

Asocio-intellectual history of the Isna 'Ashari shi'ism in India.
A.Rizvi Canberra, 1986.

علی اصغر ثنائی

ابن عباس: عموزاده و صحابی رسول
خدا ﷺ، امیر الحاج و بنیان گذار مکتب
تفسیری مکه

◀ **زندگینامه: عبدالله بن عباس بن**
عبدالمطلب، مکنّا به ابوالعباس، سه سال پیش از

المسائل الشدقمیه^۱ مشتمل بر پرسش های ابن شدقم از استاد خود، پدر شیخ بهائی، و پاسخ های او؛ الجواهر النظامیه من حدیث خیر البریه یا الجواهر النظامیه؛ تاریخ النبی و الائمه من بعده؛ جواهر المطالب فی فضائل مولانا علی بن ابی طالب؛^۲ المستطابة فی نسب سادات طابه که پسر وی کتاب نخبة الزهرة الثمينة فی نسب اشراف المدینه را در ادامه آن نوشته است؛^۳ دیوان ابن شدقم؛ رساله فی الاخبار و الفضائل؛^۴ نیز نسخه برداری نهج البلاغه از چهار نسخه و تذهیب آن.

◀ منابع

الاعلام: خیر الدین زرکلی (م. ۱۳۹۶ق.)، بیروت، دار العلم للملایین، ۱۹۷۷م؛ اعیان الشیعه: سید محسن الامین (م. ۱۳۷۱ق.)، به کوشش حسن الامین، بیروت، دار التعارف؛ اصل الآمل: الحر العاملی (م. ۱۱۰۴ق.)، به کوشش الحسینی، دار الكتاب الاسلامی، ۱۳۶۲ش؛ ایضاح المکتون: اسماعیل باشا البغدادی (م. ۱۳۳۹ق.)، بیروت، دار احیاء التراث العربی؛ بحار الانوار: المجلسی

۱. الذریعه، ج ۵، ص ۲۲۴؛ ج ۲۰، ص ۲۵۳؛ موسوعة طبقات الفقهاء، ج ۱۰، ص ۷۶-۷۷.
۲. کشف الحجب، ص ۱۶۸؛ الذریعه، ج ۵، ص ۲۸۵؛ معجم رجال الحدیث، ج ۶، ص ۳۱.
۳. کشف الحجب، ص ۹۴.
۴. بحار الانوار، ج ۱، ص ۲۵.
۵. الذریعه، ج ۱۲، ص ۷۶؛ ج ۲۱، ص ۱۰.
۶. الذریعه، ج ۹، ص ۷۴۱.
۷. موسوعة طبقات الفقهاء، ج ۱۰، ص ۷۷.